

בס"ד, ט"ז אדר א תשפ"ד, 2-998/פ"ד

בדין קריאת המגילה לחיילי צה"ל ברצועת עזה

אודות מה שנשאל ברוח הימים אלו המלחמה הקשה (מלחמת חרבות ברזל) ממשפחות של לוחמים בתוככי עזה. וכפי מה שנאמר להם עד כה שלא יצאו משם גם בחג פורים הבעל"ט (תשפ"ד).

ונפשם בשאלתם, אימתי לקרוא את המגילה בעזה, שאלה זו נשאלת לראשונה אחרי שנים רבות לא שהו שם יהודים. האם לקרוא ב"ד או בט"ו או בשני הימים. ומתי לברך ב"ד או בט"ו, או בשניהם. כי לפי יודעי דבר עזה היא מוקפת חומה גם מהים וגם מימות יהושע בן נון.

תשובה: הנה בילקו"י פורים (ע' שסא הל' יז) העלנו שכבר פשט המנהג שבעיירות המסופקים באיזה יום לקרות המגילה, שקורין המגילה ביום י"ד וביום ט"ו, ומברכים ביום י"ד בלבד, שהוא זמן קריאתה לרוב העולם, ועוד, דאפשר שנבנו רחוק ממקומם הראשון. ולכן אמרו (במגילה ה ב) חזקיה קרי ב"ד ובט"ו בטבריא, והיינו טעמא מפני שהיא בספק אם יש לה דין מוקפת חומה. וכן נהגו מכבר לקרות בחברון ב"ד ובט"ו. וכן נהגו כיום בכל העיירות העתיקות שבארצנו הקדושה לקרות ב"ד ובט"ו, כגון ביפו, ועכו וצפת ולוד ובאר שבע, [טבריה], וחיפה.

ובספר תקון יששכר לרבי יששכר סוסאן מערבי, מרבני צפת בזמן מרן הבית יוסף, שם דן בדין קריאה בתורה פרשת ויבא עמלק בט"ו באדר לעיירות מסופקות ושם כתב בין היתר (דף נט ע"ב) שהמקומות שקורין בהם המגילה שני ימים מפני שספק אם עיירות הם אם כרכים הם, כמו שכתבתי למעלה בביאור הקביעות בחדשי אדר, הסדר להם בקריאת התורה ביום השני כסדר היום הראשון ומנהג זה פשוט פה בכל המוסתערכים יצ"ו, תושבי ארץ צפת שבגליל העליון תוב"ב, וכפריה בירי"ה, ואל זיתון, "ושמענו שכן נוהגין גם בעזה ובדמשק" וכו'. עכ"ל.

ומוכח שבעיר "עזה" יש מנהג קדום לקרות את המגילה גם בט"ו באדר מחמת הספק שהיא עיר מוקפת חומה, ואף שבילקו"י שם (ע' שסט הל' יט) העלנו שלא כדברי התיקון יששכר לעניין קריאה בתורה ביום השני שבעיירות המסופקות שאין להם לקרות בספר תורה "ויבא עמלק". ואם הוא יום שני (כמו השנה – תשפ"ד) יקראו בפרשת השבוע, כי יש חשש ברכה לבטלה אם יקראו בפרשת "ויבא עמלק". [כ"כ בסדר רב עמרם גאון (דצ"ד א). ובארחות חיים (הל' פורים סי' לב). ובמחזור ויטרי (סי' רמג). ומרן הב"י (סי' תרצג) הביא דברי ארחות חיים בשם רע"ג ולא העיר עליו, ומשמע דאודווי קא מודה ליה. ודלא כמ"ש בבן איש חי. הליכו"ע ח"א עמ' רלא].

מ"מ שמעינן בפשיטות שהעיר עזה היא אחת מהעיירות המסופקות אם היו מוקפות חומה מימות יהושע ובילקו"י שביעית (ע' עו) הבאנו שהגאון הראש"ל יש"א ברכה בשו"ת שמחה לאיש (חלק או"ח סימן ה), נשאל מאת עמיתו הגר"ש סלאנט, בשנת תרמ"ג, בהיות שבעיר עזה מלפני למעלה מששים שנה, היה בה ישוב ישראל במשך זמן רב, ומסיבת הגלות המר והנמהר שם, נתבטל הישוב משם, והלכו וקבעו דירתם בעה"ק חברון, והניחו את בית הכנסת חרב ושמש, ואת בית הקברות שמש מאין יושב זולת גוים וערלים. והן עתה נתעוררו אחינו בית ישראל אשכנזים וספרדים, וקבעו דירתם בעזה, ועשו בית להתפלל שם בצבור, ועתה הגיע חג הפסח, ושאלו אם יעשו יום אחד כבני א"י, או ב' ימים של גליות כמנהג חו"ל. והרהמ"ח השיב שבפורים כבר שאלו מה יעשו בקריאת המגילה והוריתי להם שיקראו ב' ימים הראשון בברכה והשני בלא ברכה, וכמ"ש בספר תקון יששכר בעד עזה. ע"כ. [ומה שכתב להשיב איך יש לנהוג לגבי יו"ט שני בעיר עזה ע' בילקו"י יו"ט ע' קמד מה שהארכנו בדבריו, ומה שהעלנו לדינא. ובחזו"ע תרו"מ ע' מ]

ומכל הלין נקטינן בפשיטות שהעיר עזה עצמה בגדר ספק אם היא מוקפת חומה ועכ"פ ראוי ונכון לקרות את המגילה גם ביום ט"ו.

אלא שעדיין יש מקום לעורר שכל מה שהעיד התיקון יששכר וכך הורה השמחה לאיש לקרות בעזה גם בט"ו מספק דוקא שיש שם יישוב יהודי או שחזר היישוב יהודי לשם וכמ"ש השמחה לאיש, אך כיום שבעיר עזה ואגפיה דהיינו רצועת עזה אין שם יישוב יהודים יש לדון אם יש חיוב שהחיילים יקראו את המגילה גם בט"ו.

ואמנם מרן השו"ע (סי' תרפח סעיף א) כתב, כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, אפילו אינן מוקפין עכשיו, קורין בט"ו, אפילו אם הם בחוצה לארץ, ואפילו אין בהם עשרה בטלנים שמתפללים השכם והערב בבית הכנסת, וא"כ ה"ה הכא שיש שאף שאין עשרה בטלנים עדיין צריך לקרוא גם ביום טו. ואפילו שכולם ישמעאלים. ואף שכבר כתב הבה"ל שם (ד"ה או שסמוכין) בשם המשאת משה, שכפר הסמוך לכרך שהיו קורין בט"ו ונהיה הכרך "שמם" יקראו בי"ד. אך הביא שם בשם הברכי יוסף שכרך של עכו"ם שאין בו ישראל כלל ישראל הנכנס לכרך זה בפורים קורא בט"ו. ורק אם בכרך קראו בי"ד וט"ו מספק הכפרים הנראים וסמוכים קוראין בי"ד. ע"כ. וע' חזו"א (או"ח סי' קנד ס"ג ד"ה ובאמת) שכרך ששם גרוע מכרך של עכו"ם, כי פקע ממנו דין מוקף, וגם הנכנס לתוכו קורא בי"ד. ואמנם דעת החזו"א שם שאף אם הכרך חרב הנכנס לתוכו קורא בט"ו. וע"ע בשו"ת הר צבי (חאו"ח ח"ב סי' קלא), שרק עיר שחרב לגמרי ונעשית בור ולא ניכר שהיה שם יישוב העיירות הסמוכות אליה קורות בי"ד, אבל עיירות הסמוכות לכרך של עכו"ם קורין בט"ו.

ועכ"פ יוצא שלדעת הבה"ל והחזו"א שכרך של גוים ואין בו יישוב יהודים קורין בו בט"ו ואף העיירות הסמוכות לה. אך מרן אמו"ר זצ"ל השיב על דברי הבה"ל בקובץ קול סיני אדר א' התשכ"ז (ע' קנ סע' טו), במה שדנו הפוסקים בשעתו בזמן שהייתה ירושלים העתיקה תחת שלטון ירדן, ולא היה שם קהל מישראל, (עד שנת תשכ"ז), שכתבו אחרוני זמנינו לדון על ירושלים "החדשה" אם יקראו בט"ו, כי הנה בשו"ת משאת משה ח"ב (סי' ג) כתב בפשיטות, שאף עיר המוקפת חומה מימות יהושע בן נון, אם אין שם קהל ועדה מישראל שקוראים בט"ו, בכפר הסמוך לה קוראים בי"ד. ע"ש. ולפ"ז בירושלים החדשה יש לקרות בי"ד. ע"ש. ובברכי יוסף (סי' תרפח סק"ח) הוכיח, ע"פ גירסת הר"ן בירושלמי (פ"ק דמגילה), שאם נחרב הכרך ונעשה "של עכו"ם" שבו אין קורין, ממילא גם בחוצה לו קוראים רק בי"ד. עכת"ד.

וכל זה דלא כמ"ש המשנה ברורה בבה"ל בשם הברכי יוסף שקוראים בט"ו. ותימה שאיך לא סיימוה קמיה דמסיק איפכא. וכן השיג על הבה"ל בספר עמק ברכה (ע' נא אות ה) וז"ל, איני יודע למה פסק כן דהרי מבואר להדיא בירושלמי פ"א ה"א דחרב הכרך ונעשה של עכו"ם אין קורין בו בט"ו דאין לו דין כרך. והטעם הוא או משום דבעינן עשרה בטלנין גם בכרך או משום דכרך של עכו"ם אין לו דין קדושת חומה כדאיתא בתוס' כתובות ד' מ"ה. כן כתב בביאור הגר"א בס תרפ"ח בביאור הירושלמי. ע"כ. ולא זכר שכך נקט באמת לדינא ג"ע מרן החיד"א שכרך של עכו"ם הנכנס לתוכה קורא בט"ו. ותשובה זו נדפסה בשנית בחזו"ע פורים (ע' קי) וכן העלנו בילקו"י פורים (ע' שכה).

והן אמת שכבר העירו האחרונים על החיד"א שמדברי הריטב"א מגילה (ב). מוכח דנקיט בדעת הירושלמי שעיר של עכו"ם הנכנס לתוכה קרי בט"ו וה"ה עיר הסמוכה לה, וכמ"ש החזו"ן איש (סי' קנד אות ג) להוכיח מהירושלמי שאפי' כפר הסמוך לכרך שחרב מיושביו ונעשה של עכו"ם, אעפ"כ קורא בט"ו, ושכן דעת הריטב"א והגר"א, ושלא מצינו מי שחולק ע"ז. והברכי יוסף שלא כתב כן, הוא מפני שלא היו בידו דברי הריטב"א וכו'. ע"ש. וע"ע בשו"ת עמודי אש (סי' ו סק"י, דף נב ע"א), ובשו"ת תורת רפאל (סי' קכג) שג"כ העירו ע"ד הברכי יוסף מדברי הריטב"א והגר"א ע"פ הירוש'. והסכינן עמהם מרן ביביע אומר ח"ז חאו"ח (סי' נח אות א). מ"מ המעיין בדברי הריטב"א יראה שכל זה לחד לישנא בירושלמי, ובפרט שדעת הרמב"ן והרשב"א שהובא בהרב המגיד דס"ל דבכרך המוקף חומה אם אין בה עתה עשרה בטלנין קורין בה בי"ד וביד אפרים מצדד דיש לחוש לשיטתם לקרות גם בי"ד, והמאירי ג"כ הסכים גם כן לשיטתם, וכעין זה נמצא גם בריטב"א, וכן משמע בעטור שסובר גם כן כמותם, וגם הגר"א בביאורו הביא שהרמב"ן והרשב"א חולקים על מרן דלא בעי עשרה בטלנים כמובא כל זה במשנ"ב שם (ס"ק ב ובשעה"צ שם), ועכ"פ במקום ספק חזי לאיצטרופי. וע"ע בשו"ת להורות נתן ח"ב (סי' נה).

ורק בירושלים החדשה שמתוברת ברצף אחד עם העיר העתיקה כעיר שחברה לה יחדיו, עדיפא טפי מכפר הסמוך לכרך שחרב, שהכל עיר ירושלים היא, שהותר לנו ה' שריד, והיה המחנה הנשאר לפליטה גדולה. וכ"כ

הגרצ"פ פראנק בשו"ת הר צבי (חאו"ח ח"ב סי' קלא). וכן העלה הגאון מהרי"א הלוי הרצוג בשו"ת היכל יצחק (חאו"ח סי' סג-סה). ע"ש. ומכל שכן שבודאי שהחומה שבזמן יהושע היתה רחבה יותר מכדי עיר העתיקה. וכמו שאמרו בבבא בתרא (עה:) דירושלים קמייתא תלתא פרסי. ובמהרש"א שם דהיינו שלש פרסאות על שלש פרסאות. וכן העיר בשו"ת ציץ הקדש ח"א (סי' נב אות ו). ע"ש.

העולה מן האמור: חיילים המשרתים כעת במלחמת חרבות ברזל ברצועת עזה, עליהם לקרוא את המגילה ביום י"ד באדר ב' בלבד (שהוא מוצ"ש ויום ראשון של פרשת ויקרא כפי שיוצא השנה שנת תשפ"ד), ואינם צריכים לקרוא כלל אפילו בלא ברכה ביום ט"ו.

והנימוק לכך בהיות, וכיום אין שם יישוב יהודי דינה כדין כרך של גוים שאינה מיושבת ביהודים יש לצרף את הירושלמי לדעת הברכי יוסף שהנכנס לתוכה קורא בה בי"ד, בצירוף הראשונים דלעולם בעינן עשרה בטלנין, ובפרט שלא ברור אם כל רצועת עזה היא בגדר עיר ספק מוקפת חומה, ושמה רק "העיר עזה עצמה" בספק, ולא שאר המקומות הסמוכים לה, וכפי שהזכרנו בראשית המכתב, והרי לדינא נקטינן כהברכ"י והבה"ל שעירות הסמוכות לעיר שהיא ספק מוקפת חומה [אפי' שהיא מיושבת ביהודים] אין קורין בהם בט"ו ורק בי"ד בלבד. וכפי שהרחבנו בילקו"י (פורים ע' שעב). ואף על פי שהגאון החזון איש (סימן קנג סק"ג) חולק על זה, הנה הזבחי צדק בתשובה חלק ג' (סימן י) פסק למעשה כדברי מרן החיד"א וכן כתבו הזכור לאברהם, ובית עובד והובאו בכף החיים (ס"ק יא). ובספר ארץ ישראל להרי"מ טיקוצינסקי (סימן ח'), כתב שעירות עתיקות אף על פי שכתובות במקראות, כל זמן שלא הוחזקו שזהו מקומן האמתי אין לנו להחזיקן מעצמנו ואין לקרות בהן בט"ו, מלבד אלו שהוחזקו משנים קדמוניות לדונן כספק.

ונסיים במה שכתב מרן אאמו"ר זצ"ל חזו"ע (תרו"מ ע' מ) לאחר שהביא את השושלת היהודית בעיר עזה, סיים, והן עתה חזרה חנה לשחרוריתה, ונמסרה העיר עזה בידי אנשי חמס המרצחים שונאי ישראל מבני הישמעאלים. יהי רצון שהקב"ה יעקור אותם משורשם וישמידם ויאבדם במהרה בימינו, וישיב בנים לגבולם. אמן.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון

הרב הראשי לישראל

